СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXII. Ч. 217. Джерзи Ситі, Н. Дж., середа, 17. вересня, 1924. VOL. XXXII. No. 217. Jersey City, N. J., Wednesday, September 17, 1924. THREE CENTS

Надужиття урядників втягнені в виборчу кампанію.

ВАШИНГТОН, 15. вересня. — Джан В. Дейвис, демократичний кандидат на президента Злучених Держав, по раз перший ужив виразно надужить високих федеральних урядників яко політичного арґументу в виборчій кампанії.

Промовляючи до виборчих зборів підчас забави на одній фармі у Банстоні, в стейті Месури, він вичислив поіменно републиканських урядників, які допустилися надужиття своїх урядів або якихсь обманьств в урядованню. Він говорив передусім про Алберта Фола, бувшого міністра внутрішних справ; Денбі, міністра фльоти; Догерті, ґенерального прокуратора (міністра судівництва); Форбса, голову бюра ветеранів; та їх приятелів, нафтярів Догені та Синклера. Він закидав президентови Кулиджови, що він не виступив отверто за покаранням сих урядників.

Про сю саму справу говорив сенатор Гвілер, кандидат поступової партії на заступника президента Злучених Держав. Він обіцяв публично в імени сенатора Ла Фолета, що на случай їх вибору вони постараються, щоби всі урядники, обжаловані за надужиття, були покарані вязницею.

ЗАКЛИК ФЕДЕРАЦІЇ ПРАЦІ ЗА ЛА ФОЛЕТОМ.

ВАШИНГТОН, 15. вересня. — С. Ґомперс, голова Американської Федерації Праці, видав ще один заклик за кандидатурою Ла Фолета, в котрім критикує робітничу політику демократичного кандидата Доса та президента Кулиджа.

Він підносить у Ла Фолета передовсім те, що він відноситься симпатично до робітничих домагань та дає ґарантію, що прочистить політику з надужить. Ла Фолет побивався за робітничими законами ще тоді, як вони не були популярні.

Ґомперс закидує обом старим партіям, що вони обманюють робітників. На доказ сього твердження він наводить перебіг конвенцій обох партій.

ЛА ФОЛЕТ ПРО СВОЇ ВІДНОСИНИ ДО ЖИДІВ І ІМІҐРАНТІВ.

ВАШИНГТОН, 15. вересня. — Сенатор Ла Фолет вислав до одної жидівської орґанізації, котра питалася про його погляди на справу Жидів та іміґрантів, довшу заяву про своє становище в тих справах.

Ла Фолет виразно заявляється проти аґітації Ку-Клакс-Клена. Він має надію, що ся орґанізація загине серед американського народа просто тому, бо Американці мають більше здорового розуму, як Кленсменя їм приписують.

Сенатор далі заявляється за обмеженнем іміґрації з економічних причин, але противиться встановлюванню квоти після національних ріжниць. Він далі критикує теперішні іміґраційні закони, які розділюють родини, роблять іміґрантам надії на допущення, а відтак відсилають їх від самого порога нового світа.

Він обіцює, що яко президент він буде докладати всіх зусиль положити край жидівським погромам, якби такі трафилися поза границями за його президентури.

ҐУБЕРНАТОР СТЕЙТУ ОБЖАЛОВАНИЙ ЗА ПЕРЕСТУПЛЕННЄ ПРОГИБІЦІЙНОГО ЗАКОНА.

ЛИТЕЛ РОК, Аркенсо, 15. вересня. — Бувший ґубернатор сього стейту Пиндел заявився нині перед федеральним прогибіційним комішенером, щоби відповідати на пороблені йому закиди про нарушенне прогибіційного закона.

Пиндел заявив, що він не почувається до вини. Він ані не мав алькоголю в своїм посіданню ані його не набував. Три його товариші теж внесли такі самі заяви.

Його пущено на волю по зложенню кавції в сумі 100 дол.

ІТАЛІЙСЬКИЙ ЛЕТУН ОСЕРЕДКОМ ВЕЛИКОЇ АВАНТУРИ.

ФІЛЯДЕЛФІЯ, 15. вересня. — Сюди приїхав нині італійський летун Льокателлі, що пробував летіти з Европи до Америки з американськими летунами, які летять довкола світа, але розбився коло берегів Ґренляндії. Він думав тут бути гостем місцевого фашистського товариства. Його приїзд стягнув на вулиці довкола готелю, де мав відбутися в його честь банкет, тисячі Італіянців. Межи фашистами та їх противниками дійшло до бійки, серед якої побито шиби в готели. Поліція остаточно розігнала товпу та арештувала кількох учасників.

УРЯД РАДИТЬСЯ НАД ФРАНЦУСЬКИМ ДОВГОМ.

ВАШИНГТОН, 15. вересня. — Президент Кулидж відбув в справі сплати французького воєнного довгу конференцію з Едвардом Герлі, членом комісії для довгів світової війни, та з кількома сенаторами. Уряд рішив не починати ніякого кроку, поки його не зробить Франція.

ЗНОВА ПОКЛИКУЮТЬСЯ НА МОЛОДІСТЬ УБИЙНИКІВ.

ШИКАҐО, Илинойс, 15. вересня. — Адвокати 20-літного Ґрента та 19-літного Кравзера, засуджених на кару смерти за вбийство, постановили просити суд о помилування засуджених, опираючи свою прозьбу на молодечий вік засудженців. Адвокати кажуть, що їх клієнти повинні мати таке саме право, що Ловб та Ліопольд.

ЛЕТ ДОВКОЛА СВТА.

ШИКАҐО, 15. вересня. — Американські летуни, що відбувають подорож довкола світа, прилетіли нині до Шикаґа, і тут величезні товпи народа справили їм гучну демонстрацію. Дорогу з Дайтона, в стейті Огайо, відбули вони за несповна три години.

ЖІНКА ЗАСУДЖЕНА НА СМЕРТЬ.

Гарисбурґ, Па. 15. вересня.— Ґубернатор Пиншо підписав нині варант смерти на лизу Томас, 19-літну Муринку з Філаделфії, котра кілька місяців тому назад вбила Мурина полісмена, як вона казала в самооборони.

В стейті Пенсилвенії не виконано ні одної кари смерти на жінку ще від 1889 р., коли виконано екзекуцію на Сарі Гвитлинґ з Филаделфії. Ся кара смерти була викликала таке обурення, що від того часу ні одна лава присяжних суддів не винесла проти жінки засуду за вбийство в першім степени.

ХОЧУТЬ УЧИТИ ПРОВІДНИКІВ.

Бостон, 15. вересня. — Місцева масонська льожа вибрала спеціяльний комітет, котрий має зайнятися вихованнєм молодежи на політичних провідників. Пробувати мають ту науку наперед з 11 учениками, вибраними комітетом для сеї цілі.

НАЙДЕНО ТРУПА ДІВЧИНИ, ЩО ПРОПАЛА БУЛА 33 ДНІ ТОМУ НАЗАД.

Кингстон, Ню Джерзі, 15. вересня. — В корчах на краю сього міста найдено нині трупа 15-літної дівчини Елисавети Джансон, що пропала була 33 дні тому назад. Дівчина погибла від револьверової кулі.

ЕКВАДОРСЬКА ГОРОЖАНСЬКА ВІЙНА.

Ґваякіль, Еквадор. 18. вересня. — Війська уряду південно-американської републики Еквадору побили коло міста Ібари війська повстанців, що повстали проти уряду.

БУРЛИВА ВІЗИТА ПРЕМІЄРА КАНАДИ.

У премієра Мекензі Кінґа в Оттаві була другого вересня с. р. делеґація від робітників. Розмова з премієром була дуже горяча і цілу візиту можна скорше назвати бурливою ніж якою иншою. Делеґація прийшла була, щоби зложити протест проти іміґраційної політики уряду і предложити свої погляди про 8-годинний день праці, уживанне судових заборон підчас страйків та незапрошенне зелізничих робітників на конференцію в справі безробіття. Трьох членів делеґації почувалися так приємно в канцелярії премієра, що відійшли, не чекаючи кінця візити.

До розгорячковання прийшло коли зачав говорити представник Американської Федерації Праці Флетт з Гемилтону. Флет говорив про іміґрацію і навів деякі числа із Торонтонського дневника „Ґловб". Премієр заперечив ці слова, на що Флет звернув йому увагу, що „Ґловб" є орґаном його уряду. на те відповів премієр, що „Ґловб" не тільки не є орґаном уряду, але відноситься до уряду ворожо. А дальше премієр ска-зав, що знає Флетта вже 20 літ і знає його способи роботи. Флет сказав премієр е консерватист і як довго представники робітництва будуть уживати Флета яко свого бесідника, так довго не можуть сподіватися ніякої ласки від уряду. Після того деякі члени делеґації вийшли з канцелярії премієра.

СУМНІВАЮТЬСЯ, ЧИ НІМЕЧЧИНА ВИШЛЕ ФРАНЦІЇ ЗАПОВІДЖЕНУ НОТУ.

Берлін. 15. вересня. — Засідання міністрів, яке мало застановитися над нотою до аліянтів у справі вини за війну, відложено.

Ґазети догадуються, що відложенне те наступило під напором президента німецької републики Еберта, котрий боїться політичних наслідків вислання такої ноти.

ГОРОХІВ НА ВОЛИНІ.

Дня 3-го серпня ц. р. відбулося в Горохові інформаційне віче при численнім зібранні людей. як з Горохова так і з окружних сіл. На вічі промовляли посли Братунь та тему о загальних справах, п. Назарук, описував тяжкий стан нашого народу закликував до орґанізації, щоб шляхом правної боротьби вибороти свої права, п. Маківка, про сучасний стан населення Підляша. Підчас його промови якісь особи хотіли віче спровокувати, та завдяки присутности духа п. Козицкого, це їм не вдалося. Сен Левчаківська промовляла о жіночім питаню. Промови послів закінчувались при гучних оплесках Віче закінчилось щирою подякою селян і бажанням їх, щоби такі віча повторювалися, як найчастійше.

ПРИВІТ УКРАЇНСЬКОМУ ЖІНОЦТВУ.

Секретарка Інтернаціональної Федерації жінок з академічною освітою" п-ні Теодора Бозанквет у Лондоні переслала на руки п-ні Ганни Чикаленко Келлер у Берліні ось такого листа: „Президентка і делеґатки зібрані на третій конференції „Інтернаціональної Федерації жінок з академічною освітою" в Христіянії, що відбулася від 27—31 липня посилають найсердечнійші привітання Українкам з академічною освітою, яких вони сподіються незадовго привітати, як членів Інтернаціональної федерації".

НОВИЙ КРИЛОШАНИН У ПЕРЕМИШЛІ.

Дня 29. серпня. с. р. відбулася в перемишлі інсталяція о. шамбеляна і ректора тамошньої гр.-кат. духовної семинарії д-ра Григорія Лакоти на ґреміяльного крилошанина гр.-кат. епископської капітули в Перемишлі. Інсталяції доверщив в прияві капітули епископ др. Коциловський.

АДВОКАТИ В ПОЛЬЩІ.

В цілій Польщі було в 1923 р. 3201 адвокатів і 154 адвокатських кандидатів; нотарів було 549 а нотарійних кандидатів 179. На б. Австрійську ділянку припадало 2111 адвокатів, на б. пруську ділянку 106, а на російську 405. Львівська адвокатська палата мала 1103 двокатів, краківська 971, перемиська 184, а самбірська 242) Найбільше адвокатів було у Львові а саме 521, тоді, коли у Варшаві було тільки 480, в Кракові 264, Познані 31. За те нотарів було у Львові 8 але аж 40 у Варшаві а 44 в Кракові.

МАРЕВО ГОЛОДУ.

З донесень радянської преси довідуємось, що неврожай навістив цілий Чорноморський перстень і сусідні околиці. На Волині 59.000 господарств не зібрало більше, як 9 пудів з десятини. Для заосмотрення волинського населення в зерно на засіви треба 171.000 пудів жита і 500.000 пудів ярих збіж, Здовж берегів Волги мандрують на північ маси населення, які тікають з Саратської ґубернії в напрямі Алтаю. В останньому з чисел московської „Правди" признає Зіновев,, що від 1921 р. Росія і Україна не стояли в обличу такої катастрофи.

СТРАШНА НАХІДКА.

Кульпарківський постерунок поліційний найшов в дворі села Скнилівок під Львовом, в лятрині 5 трупів немовлят, накритих баняком.

Українська революційна організація признається до замаху на польського президента.

ВАРШАВА, 13. вересня. — Українська воєнно-революційна орґанізація у Львові оголосила заяву, що студент Станислав Штайнер був арештований за участь у замаху на польського президента Войцеховського зовсім невинно, бо бомбу кинув член сеї української воєнно-революційної орґанізації на знак протесту проти прилучення Східної Галичини до Польщі.

Заява говорить також, що, коли бомба не попала в свою ціль, тоді учасники заговору віддали кілька револьверових вистрілів, але також без наслідку.

Сю заяву передано прокураторови на доказ невинности Штайнера,котрого процес мається почати вже сими днями.

МОСКВА ЗНОВА РОЗГОЛОШУЄ ЖИДІВСЬКІ ПОГРОМИ НА УКРАЇНІ.

МОСКВА, 14. вересня. — Большевицький уряд розголошує вислід своїх дослідів, що підчас боротьби українського народа за самостійність на Україні погинуло 70,000 Жидів, 500,000 остало без даху над головою, а 200,000 дітий лишилося сиротами

Уряд хвалиться, що піддавши Українців під владу Москви він розвязав українське національне питанне.

МОСКВА НАКЛАДАЄ ГОЛОВНИЙ ПОДАТОК НА ГОЛОДОВІ ЦІЛИ.

МОСКВА, 15. вересня. — Рада комісарів завела загальний податок на цїли голодової акції.

Податок сей буде виносити від 4 рублів від робітників до 250 рублів від купців. Уряд сподіється сим способом зібрати 5 міліонів рублів, себто коло одної пятої части тої суми, яку уряд призначив на боротьбу з голодом.

ПОЛІТИЧНІ ЗАМАХИ В БОЛҐАРІЇ.

ПАРИЖ, 15. вересня. — Від суботи в Болгарії не спиняються політичні напади й вбийства.

За три дні виконано тут 9 політичних вбийств. Боротьба ведеться межи большевиками та їх противниками. Большевики вбили македонського провідника Александрова, котрий не хотів брати допомоги з Москви. За його вбийство націоналісти вбили македонського бандита Алека Пашу суддю Гадженова та урядника Ковачева, які признавалися до комуністів.

ПОЖАРИ НАФТИ В БАКУ

БАКУ, Азербайжан, 15. вересня. — Тут занялося 35 нафтових шибів, належачих до уряду.

Уряд каже, що причиною пожару, було коротке електричне зіпнятте.

Всі шиби були дуже видатні, а один давав 60,000 ґальонів ропи в день. Вартість утраченої нафти виносить міліони.

МОСКВА ВИСИЛАЄ ПРЕДСТАВНИКА ДО МЕКСИКА.

МОСКВА, 15. вересня. — Вчора виїхав звідси Пестковський, московський представник у Мексику.

З ним виїхали його секретар та два помічники. Секретарем іменований Хайкес.

ПРАЦІ ЛІҐИ НАРОДІВ.

ЖЕНЕВА, 15. вересня. — Праці комітетів Ліґи Народів, що мають виробити плян загального розоруження, поступають скоро вперед. Французські та анґлійські делеґації, які ведуть провід у нарадах, уже погодилися щодо найважнійших точок програми.

В основі вони приняли пляни Мекдоналда й Еріота. На основі сих поглядів вони постановляють кари на ту державу, що почне напад на другу. Проти такої держави обовязані повстати всі другі члени Ліґи.

ГОГЕНЦОЛЕРНИ ПОЗИВАЮТЬ НІМЕЦЬКУ ДЕРЖАВУ.

БЕРЛІН, 15. вересня. — Правна боротьба межи німецькою републикою а Гогенцолернами видно не кінчиться, але лиш починається. Сьогодня в імени родини внесено до суду позов, в якому Гогенцолерни домагаються від держави звороту богатих цісарських ґалерій образів в Монахові.

ФАШИСТИ СПРАВЛЯЮТЬ ВЕЛИЧАВІ ПОХОРОНИ ВБИТОМУ ПОСЛОВИ.

РИМ, 15. вересня. — Похорони фашистського посла Касаліні, вбитого соціялістичним робітником з пімсти за вбиттє посла Матеоті, відбулися тут при величезнім здвизі народа, серед котрого було 30,000 уніформованих фашистів. Підчас ані по похоронах не було ніяких заворушень.

ЗА НОВИМИ ОСЯГАМИ В ЛЕТНИЦТВІ.

ПАРИЖ, 15. вересня. — Французький летун і inжинер Етієн Емішен, котрий виграв учора 40,000 франків надгороди за те, що потрафив удержатися на гелікоптері з 200 кільограмами ваги, заявляє, що він буде старатися добути для себе другу летничу надгороду, призначену для того, що буде летіти велику віддаль на гелікоптері.

КИТАЙСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ.

ШАНҐГАЙ, 16. вересня. — Довкола сього міста ведеться тепер завзята боротьба.

Обі сторони вживають машинових крісів та ручних ґранатів, яких досі в Китаю не вживано. Через се гине богато людий по обох сторонах. Се однак не вливає на положення війск. Обі сторони держаться на своїх позиціях.

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.
Edited by Editorial Committee.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 3, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА:	
Three cents a copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Сити і Заграницю:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.
За оголошення редакція не відповідає.
В Канаді належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.
Телефон „Свобода": 498 Montgomery. Гол. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.
Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ДЛЯ БОГАТИХ І БІДНИХ

Дня 10-ого с. м. судія Кейверлі в Шикаґо видав присуд, яким засудив мілїонерських синів Ліополда і Ловба, що убили 14-літнього хлопчину Френкса, на досмертну вязницю.

Се душогубство було холодно обдумане, упляноване і виконане. За такий злочин по законах іллинойського стейту присуджують звичайно шибеницю.

Але батьки молодих злочинців сипнули сотки тисяч долярів на оборону, на „умових знавців", на розголос їх промов і зізнань і при помочі сеї кампанії довели до того, що судя не післав тих злочинців на шибеницю, а тільки засудив їх на досмертну тюрму, де і померли-б, якби який „милосерний" ґовернор стейту Іллиной їх не помилував. Тоді суспільність була би знову „обдарена" товариством тих двох душогубів.

Не ходить о се, аби сі душогуби конче ішли на шибеницю. По правді і справедливости слід судити не тільки молодих душогубів, але і тих, що їх виховали на убийників, і, зрештою, шибениця є перестарілою інституцією, яку пора скасувати і не вважати її зарадою проти найгіршого лиха. Нехай їм буде і вязниця, коли-б лиш їх ґовернор знову не привів на світло дня і життя як вільних громадян.

Але ходить о те, що ніхто не побивається тут в Америці так за бідними, що стоять перед судом і перед лицем смерти, як за богатими.

Не мають вони гроший на добрих оборонців, котрі кричали-б на всі заставки проти шибениці. Не мають долярів на „умових знавців", щоб „доказали" ненормальність обвинувачених. Не мають покладного капіталу на розголошуванне оборони по ґазетах — і без довгих королодів ідуть на шибеницю.

Власне тепер повідомляють з Шикаґо, що там має піти на шибеницю19-літний хлопчина, Бернард Ґрент, якого обжалували якийсь злочинець, що він убив чоловіка. На основі сього обжалування засуджено його на смерть, хотяй вини йому не доказано. Тепер він має піти на шибеницю.

І се тоді, коли мілїонерським синам заощаджено шибениці, хотяй до злочину самі признались.

Та се тому, що Ґрент крайний бідак, нуждар. Його батьки хорі і з голоду примирають, так куди їм навіть мріти про дорогих і красномовних оборонців та „умових знавців". Се не для бідних, се для богатих.

Тому для бідних нема тої міри справедливости, що для богатих.

СТАРА ПРАВДА

Большевики відомі з високопарних слів а ніяких діл кромі нищення, голосять тепер по світі (а радше у себе дома, за большевицькою загородою), що вони осягнули велику побіду над Великою Британією.

Відомий Радек і Зіновєв пишуть і говорять в Москві, що при помочі англійських комуністів (яких нема) змусили англійського премієра Мекдоналда щоб підписав умову з „Росією" і згодився підперти позичку для Росії в Англії. На основі сього, кажуть вони, „Росія", себто большевики, дістануть позичку.

Все те по большевицьки виглядає дуже красно і рожево, а по нашому імовірно.

Цілком імовірно і можливо, що англійські, американські і всякі, інші капіталісти дадуть большевикам позичку. Тільки яку? В сьому сук. Вони, як дадуть, так дуже маленьку. Може кілька, а може кільканадцять мілїонів долярів (не висше $50,000,000). Дадуть на се, аби большевики могли далі тягнути свою „державну" тарадайку. Міжнародні капіталісти добре знають, що большевики ДОРУЙНОВУЮТЬ се, що вони називають „Росією". Сим вони показують світови, що большевизм спосібний лиш до руйнування і відвернуть від нього навіть заметеличених большевизмом слабоумів. Тепер большевикам не стає гроший на удержанне їх „державної" машини, а про все інше нема що й говорити. Значить, можуть лопнути ще заки доруйнують дорешти се, що вони звуть „Росією" і не доведуть діла руїни до самого краю. Се не подобається капіталістам і вони готові „фінансувати" большевицьку „державну" машину аж до кінця, хотяйби се тривало і кілька літ. Се для них найвисша міжнародна інвестиція.

Але на таке не повинні пристати большевики. Вони повинні відкинути таку позичку, яку їм дають капіталісти, а домагатись великої, аби могли відбудувати увесь промисел, торговлю, шляхи, міста і т. д., щоб відтак мали що нищити ще яких 30 до 40 літ, а не донищувати за кілька літ. Вони повинні проти такої позички рішучо запротестувати і її відкинути яко кпини капіталістів, котрі готові дати гроші на те, щоб большевики могли перед світом задемонструвати повне банкротство своєго досвіду.

Та нішо з того не вийде, бо і капіталісти мають свій розум.

Про все те нераз писали „буржуазні" ґазети, та большевики [illegible] „контрреволюція", а небаром переконаються [illegible] тільки стара правда.

ГОРЕ ГАЛИЦЬКОГО СЕЛА

(Враження з поїздки на село).

І довелося мені цих вакацій побувати в моїому рідному селі. Давно вже не був я там! Ще геть, геть перед війною! В молодих літах! І не описати, який радий та веселий мчався я туди — мов одмолоднів. За поволи ніс мене поїзд у ці рідні сторони, де прожив я найкращі, найщасливіші літа молодого життя — молодечі літа.

Іду повен мрій, споминів із цих щасливих літ! Оживають вони в мені й сумом окрилюють душу... минуло, не вернеться! Ах, коб скоріше в рідне село, може там цей сум розвіється.

Та за поволи іде для мене залізниця. Брудна, „малопольська" залізниця, та за те солоно дорога.

Сунеться поїзд — минає поля, села. Тут і там проміж голими стернями видніють ще покошені гречки. — Гречки цього року ввійдуть, — говорить старий господар до селян, що їдуть в одному переділі зі мною. Та жита ю пшениці зовсім не дописали. Сподівався я зі свойого поля пятнацять кіп, а зібрав пять — тай намолот!?... Аж серце стискається. З копи ледви чвертка.

— Тай зерно не таке, як повинно бути, худе, дуже худе — каже иньший.

— А ще й якась муха знищила його — замічає ще иньший.

— Буде дороге збіже—кажу.

— Та що з цього, що буде дороге! — відповідає старий селянин. — Мала потіха нам із цього, коли нема що продавати! Требаж і собі на хліб оставити й на засів.

— А чимало є таких, що вже випродали збіже тоді, коли збіже йшло за півдармо, на податки, на примусову „сикирацію" та на иньші драчки — не буде вже що продавати, ще й самому прийдеться купувати на переднівку.

— Примусова асекурація є! — кажу — та ніхто не сміє змушувати обезпечатися в польським товаристві. Це тільки дурять вас, щоби вимантити в вас обезпечення. Хто обезпечений у „Дністрі", цього не можна змусити асекуруватися деінде.

— Ба, не можна змусити, а з шандарями приходять, не питаються, хочеш, чи не хочеш — мірять, списують будинки й плати — мус.

Слухаю цих слів і насідає на душу горе, камінем важким серце придавлює...

А поїзд посувається дальше. Віздить у лісисті околиці. Чарівні околиці. Гарні букові й грабові ліси. Наслїхався їх шуму, їх розмов із вихрами в дитячі літа й вони то палали моє серце раз на все любовю до рідної землі, любовю до краси. — І наче чую ушм цей буйний із літ дитячих, наче кличе він мене: — Скоріше, скоріше ходи в обійми мої, пригорну тебе, як колись у щасливі дитячі літа!"...

Розчарований!

На горах, де перше буявіли густою зеленою горді могутні ліси — скрізь тепер голі гори, тільки низкі пні свідчать, що там колись ліс панував. Остало тут і там тільки підшиття низькі кущики ліщини та молодник дерев. А проміж ними видніють довгі ряди сягів — мов купи мерців, що впали в лютому бою. Стоять, бутвіють! І жаль збирає до людей: навіщо настинали їх тільки, щоб марнувалися! Так і видно, що непотрібно стинали їх ласа сокира чи пила, лакома зиськів надмірних.

Висідаю з поїзду. Є підвода з рідного села. Не пізнаю... Господар сивіти вже почав, лице зморщками поране. Сам признається, що ми колись товаришували, разом до сільської школи ходили, гралися разом.

Сідаю на віз. Біжать коні жваво. У мойому рідньому селі здавна люблювалися в гарних конях. У селянин поли [illegible] так вони торговлею кіньми заробляють та підводами. Так і досі остало... хоч і коні тепер подешевіли сильно. Паші обмаль тай дорога вона. І з заробітками підводами важче. Тяжко, дуже тяжко за гріш усякому. Ось ми вже під горою! Ой, багато, багато разів їздив я тут ди до школи до гімназії в місті й зі школи на свята та вакації. Під гору злажу... як і перше бувало. Коням під гору важко тягнути, дорога надто прикра.

Іду попереду, підвода за мною. Ся сама дорога, ся сама рістня обаполи її. Ось і лісок по одному й по другому боці дороги.

У далі видніють уже горби, колись зарослі густо стрункою бучиною та грабиною. Тепер тільки кущі молодника зеленіють. Нема, не видно цих лісів, що з ними звязані найкращі дні молодощів моїх. Люта сокира й пила немилосердно всім їм зробила кінець.

Зїздимо з гори на поля. Мойого рідного села ще не видно. Воно в кітловині, то приїхати перед саме село, тоді що йно побачиш його.

Поля. Маленькі нивки. Куди меньші, як тоді коли я малим межами проміж буйним житом і пшеницею ганявся. Дрібніють господарства, бідніють люде. Пролетаризація!...

— Важко, дуже важко жити тепер — нарікає господар, що везе мене. — Коби хоч було зародило, а тут і невродіжай. Кара Божа на людий. Що то буде, пане, чи завжди вже так буде як тепер, чи не буде вже зміни.

— А якоїж зміни ви бажаєте? — питаю.

— Та такої, пановеньку, щоб наше було наверха, щоб ми самі були господарями в своїй хаті, на землі своїй, щоб зайди нами не правили.

— Треба перше відпокутувати — кажу, треба перше, щоб усі зрозуміли, що тільки в своїй державі своя правда і сила і воля.

— Що треба відпокутувати то правда — каже селянин — бо було багато просвин з нашого боку, ой було. От і в нашому селі було тілько дезертирів із української армії, що аж карну експедицію присилали — Гуцулів і били цих дезертирів прилюдно. Тепер із цих дезертирів не одного совість грезе.

— Так, так — кажу — завинила наша інтелігенція багато, але й селяне не без вини.

— А хто, пановеньку, більше винен? питає селянин і глядить на мене.

—Тяжко це тепер сказати, — відповідаю — та на мою думку більша вина на боці провідників, інтелігенції, бож вона була свідомійша й повинна була більше розуміти ваги рідної держави.

— І я так думаю — відповів господар — селянин не розумів, думав, що це все одно, хто править державою, аби тільки тягарів великих не накладали.

— А тепер уже пізнали селяне, що чужа влада то не своя —

— О, пізнали — тепер всі ждемо тільки хвилі, коли прийде зміна. Так уже нам допекло, що багато говорить: хай тільки на три дни буде наша 'воля, щоб можна відплатитися за всі кривди. Та видно ще за коротко покутуємо.

— Воно й може добре — кажу — що так склалося як є тепер! Цеж школа життя. Польща дає нам приклад, як не треба правити державою.

— Тай учать нас, як із ними поводитися нам при зміні в нашу користь — додає розумно селянин.

— Ось і бачите, що нема нічого злого, що не вийшлоби на добре.

— Та воно так, пане, тільки заки сонце зійде, роса очі виїсть. Коли то буде наше на верху?

— Тоді — кажу — коли всі до одного схочемо, щоб так було й усі я коли станемо до свідомого всім діла.

Вїздимо в село. Збільшилося село за цих двацять літ, як я був у ньому в остание, розширилося село. Тай хати не ці що були, просторійші, багато хат дахівкою критих. За мене тільки одна селянська хата була крита гонтами. І стріхи саме всі нові — знак, що тут лютувала війна — старі хати попалила. Тільки потік серединою села пливе як і перше. Немає тільки млина на ньому, ні ставка не має.

Переходять люде, не пізнають мене ні я їх. Ніщо дивного — хлопям кинув я село й вони теж були дітьми...

Ось і школа. Тут я з ними разом учився, в її кімнатах я жив, бо мій батько вчителював у цій школі. Із верху вона не змінилася — тільки дерева, що батько засаджував виросли більші — та багато з них уже нема, чи винищили їх люде, чи сами вигинули? Вище видніє церковця, а там дальше прихідство. Теж на вид ніщо не змінилося. Більше почорніли хіба. Дерева вколо церкви виросли більші. Іду доріжкою від школи до церкви, на цвинтар. І цвинтар не той що був. Могилки старі позападалися, нових прибуло сила, сила.

І пригадався мені старий грабар Федь Сорокатий — вісімдесятьлітній дідуґан. Було з батьком і братами біжу цвинтарем, а він що тямив батька ще малим хлопцем, корчує кущі на звинтарі.

— Що робите, Федю? — питає батько.

— А корчую — буде місце на кілька гробиків — відповідає. Думав про гробики для других, а про себе, про гріб для себе не думав. Сильний був. Як переносили дзвіницю з долини на гору то молодь зумисне на хвилину пустила один кінець на нього самого і він вдержав не пустив. Памятаю це добре, бо це перенесення дзвіниці було для мене великим святом.

Іду на прихідство. І тут зміни довкола. Дім стоїть, та иньших будинків багато нема, сад меньший, старої верби над струмком, що пливе через подвіря вже нема. І жаль стало мені чогось її. Тільки липа біля хати виросла двічі так високо, як була, стара грушка в саді, що ще дід мій садив, наче й не змінилася. Шумок у саді шумить як і перше. Біля цього шумка я нераз грався з братами моїми та з иньшими дітьми. Милі спомини.

Неділя. Іду до церкви. Церква понура стала, запущена. А було колись у ній гарно, ясно й чистенько, як у скриночці.

Виходимо з церкви. Приступає до мене жінка.

— Пан не пізнають мене?

— Ні, — кажу — не пізнаю.

— А ми разом до школи ходили — змінилися й пан і я.

— Ну, певно — відповідаю — цеж було трицять літ тому. Багато в селі змінилося й ми змінилися...

— Так, так — відповідає вона — і люде тепер не ті й молодь інакша як була. Війна все попсувала. Нема кому зорити за молоддю. Єгомость уже старенькі, не сила їм — деж там уже більше як сімдесять літ мають. Прикрі стали, дуже прикрі. А всеж таки, як прийде новий будуть люде жалувати за ними. Старенькі добрі, бідного знають, а ці нові — не дай, Господи і не приступай до них.

— І між молодими священиками є багато добрих.

— Та може й є, але дуже мало — відповідає жінка сумно.

— Чула я по других селах, де нові понаставали — їм своє власне добро в голові, не наше.

Із церкви йду до школи, де мій батько вчителював, де я неребув молоді літа, заки пішов до шкіл, до міста. Учитель рідка тепер птиця, свідомий Українець, передплачує всі українські часописи. Розмовляємо, [illegible] дітей). Школа двоклясова, така була ще за мойого батька.

— Тепер є до сто сімдесять дітей — каже вчитель.

— Як це? — кажу зчудований — та тому двацятькілька літ назад було понад двіста.

— Так, так — і, як я тільки тут настав було понад двіста. Та тепер на черзі саме воєнні роки 1914—18 — мало дітей родилося, багато вмерло.

— А які тепер діти, чи талановиті?

— Ой, де там! Тумани. Ще дівчата як так, але хлопці крайні тумани — є між ними навіть крайні ідіоти, що й не повинні бутиб у школі, та я держу їх, щоб була повна фреквенція, а то готові знести двоклясову, а завести однокласову. Тай вже може навчиться бодай підписатися.

— Сумна перспектива на будуче — кажу. — Ці, що я з ними вчився були талановиті діти, багато з них пішло було до міста до вищих шкіл.

—Наслідки війни — відповідає вчитель.

Сум огорнув мене. Тікаю в ліс. Із цим лісом вяжеться багато споминів. Ліси обапола села, це була окраса „гордість села. Тепер по одному боці зі всім їх нема.

Оповідають мені:

— Якийсь Жид закупив у графа Якова Потоцького все дерево й вирубав. Думав заробить, як вивезе за границю. Тимчасом Польща наложила велике цло на вивожене дерево. І заграниця має дешевше дерево з Чехословаччини, з Литви, з України та з Росії, а з Польщі не хоче. От і дерево стоїть тай бутвіє. Марнується.

Тікаю й із ліса. Якесь дивне почування огорнуло мене. Якась сумішка милих і сумних вражінь. І радий я, що бачу ці рідні місця й сумно мені, жаль здавлює серце, що все пішло на гірше. Тікати відсіля, тікати як найскорійше. Та жаль заразом кидати їх ці сторони рідні! Тільки споминів, найкращих!

Їду назад! Дощ! Годі їхати під гору. Минаємо гору, їдемо через села. Перед сусідним селом нові якісь домики. Матеріял добрий видно, покривля крита дахівкою. Та все склеєне якось на борзі, як небудь. Ні плота довкруги, ні воріт.

— Це кольоністи Мазури — пояснює мій візник. Купили поле в дідича при парцеляції. Дуже нехарні люде. Зайдіть до них до хати, то так як у хліві. І худоба разом і безроги. У нашого найбіднійшого селянина в хліві чистійше як у них у хаті. А пють, бються між собою, не дай, Господи.

— Західну культуру несуть на Схід — подумав я.

Заїхали ми перед залізничний дворець. Я розпращався з господарем.

Не зараз буду в рідному селі.

М. Л.

ДО ВШ. РЕДАКЦІЇ ЧАСОПИСУ „СВОБОДА".

Хвальне Редакціє!

Фундація ім. Грицька Чупринки при Укр. Гром. Вид. Фондіді ласкаво просить Вас надрукувати надіслані їй справоздання з концерту, улаштованого Комітетом Українських Товариств в м. Ню Йорку в память розстріляного большевиками Григория Чупринки.

ПРИБУТКИ:

206 тикетів по 1-му доларові	$206.00
254 тикети по 75 центів	190.50
Виручено з продажу квітів	17.37
Добровільні жертви	130.50
Разом	$544.37
Видатки	192.00
Чистого прибутку	$352.37
Лишилося з вечері	23.58
Разом	$375.95

До Українського Гром. Вид. Фонду вислано 25/III. 1924 р. триста (300.00) дол і 16. липня шістьдесять (60.00) дол. Пересилка одинадцять (11.00) дол. Разом триста сімдесять один (371.00) дол. Лишається в касі Комітету 16. липня 1924 р. 4.95 дол.

Добровільні жертви на фундацію ім. Гр. Чупринки склали такі особи:

Михайло Пеліх 25.00 дол.; Агафія Бундзяк 12.50; по 5 дол.: Стефанія Абрагамовська, Марія Возняк, Марія Тимчиркавіна; 4 дол. Павло Ґаврис; 3 дол. Касіян Добрянський; по 2 дол.: Анна Мудра, Іван Добрянський, Микола Добрянський, Петро Лещух, Ілм. Ковалів, Іван Марусевич, о. Микола Підгорецький, Василь Лазута, Михайло Нікифорчин; по 1 дол.: Григорій Кука, Стефан Бздель, Андрій Борак, Григорій Герман, Іван Притка, Евдокія Дерех, Петро Маюк, Володимир Кнігиницький, С. Л. М., Т. Балабан, Іван Бабій, О. Коцко, А. Кулик, Ф. Кнігиницький, О. Баляс, Н. Гуга, М. Гула, С. Піщак, П. Гончар, М. Павлик, П. Гладкий, В. Венгер, В. Котурлям, Я. Яворський, Т. Дідик, Іван Мартинець, о. Микола Лисяк, Михайло Родик, Дмитро Виноградник, Вас. Цільник, М. Боднар, Ілля Гуза, Анна Зборовська, Дмитро Домерецький, Олександер Запаранюк, Семен Марцінюк, Юсифина Гудз, Анна Клівакіна, Петро Гречанюк, Сеня Дмитришин; по 50 цнт.: Андрій Шандровський, І. Дущик, Є. Якубович, А. Бемко, о. Микола Костецький, Олександер Мерещак, Іван Радзік, Михайло Запаранюк, Олександер Маркіза, Карель Стасюк, Евстахій Буґара, Анастазій Дутчак, Роман Дмитрів; по 25 цнт.: Роман Гвоздевич, Микола Музика, Л. Станбург; Н. Н. 10 цнт.; дрібні жертви 5.65; разом 130.50.

Український Громадський Видавничий Фонд в Празі цим складає щиру подяку Хвальному Комітетові Українських Товариств в Ню Йорку, що підніс справу фундації імени Гр. Чупринки і всім Вп. Жертводавцям, закликаючи разом із цим підтримати славний почин нюйорських Українців дальшим складанням жертв та збиранням коштів концертами і т. д. на фундацію ім. Грицька Чупринки при Укр. Гром. Видавн. Фонді. З тих коштів в першу чергу видано буде повне зібрання творів Грицька Чупринки, що вже підготовляється до друку під редакцією Павла Богацького.

Адреса УГВФ.:

Ukr. Hrom. Vyd. Fond, Praha III., Serikova 4/III., Ceskoslovensko.

Ев. Вировий, голова.
Ев. Приходько, секр.

АДРЕСА ОБЄДНАННЯ:

OBYEDNANNYE, 847 N. FRANKLIN ST., PHILADELPHIA, PA.

Туди посилайте свій народний податок!

Посилайте негайно і питайте всіх свідомих Українців, чи сповнили вже свій обовязок, чи заплатили національний [illegible]

З УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ В АМЕРИЦІ.

Олифант, Па. Наша місцевість взірцева. Залюднена переважно самими Українцями, можна начислити їх до 5000. Роботи в нас під теперішню пору ідуть добре, майни роблять постоянно. Громада поступає вперед, в школі маємо чотирох учителів і понад 1000 дітий. Є також школа для старших неграмотних, для мущин і женщин. Під теперішню пору будуємо нову школу. Будова її стоїти ме сто тисяч долярів, бо стара школа вже за мала і не відповідна. Наша молодіж зорганізована, має свої клюби, словом Українці в нашому місті ведуть перед, маємо своїх професорів, своїх банкирів, богато бизнесменів, свого полісмена, так що коли піде так дальше будемо могли в невдовзі вибрати свого борджіса міста, майора. Чужинці потрохи навіть завидують нам. На забави маємо два своїх парків, где не тільки відбуваються наші забави але користають з них і чужі. **П. М.**

Менвил Р. Ай. Робота у нас іде 3 дні на тиждень, а з днем 15-го с. м. компанія оголосила знижку платні о 10 цнт. на доляру.

Наша місцевість не велика українських фамілій буде около 61. Також мають свій „Народний Дім", в котрім відбуваються всілякі балі і вистави рухомих образків. Також є у нас Бр. св. Стефана і відділ У.Н.С., котрий числить 78 старих і 74 молодих членів разом 152 членів. **С. П.**

ЧАСОПИСЬ „СВОБОДУ" ЧИТАЄ ДО СТО ТИСЯЧ ЛЮДИЙ, ТОМУ ВОНА Є НАЙЛІПШИМ ПОСЕРЕДНИЦТВОМ ДЛЯ ОГОЛОШЕНЬ.

РОЗКОПКИ В СТАРИННІЙ КАРТАГІНІ.

Археольогу університ. Гарварда роблять розкопи в Тунісі при руїнах, де колись стояла стара Картагіна Тунійців. При цьому натрапили на знахідки, які розясняють нам спосіб життя цього багатого торговельного народу. Археольоги розбудували величезне каміння домів високих на сім поверхів, які там побудовано сотки літ перед Христом. Деякі з цих будівель були 50 стіп високі, а побудовані з свого роду бетону. На кожен поверх увіходилося сходами, що були добудовані з наддвору. Це старокартагінське місто засипали піски, тому заховалося доволі добре. В мешканнях найшли річні уладження, м. и. „сальон краси". Тут сучасниці Гамількара і Ганнібала прикрашувалися принадно. В цій тоалетній кімнаті найшли посудини на оливу, якою жінки натирали собі шкіру, щоби була мягка і гнучка. Найшли начиння із фарбою „ганна" якою закрашували волосся на ясночервоний колір. В инших посудинах найшли порошок із коріння лілії. Порошку цього Картагінки вживали, як пудри, щоб темній красці шкіри надати яснійший колір. Є й фляшчинки з перфумами й начиння на пахучі зілля яких жінки вживали до купелі. Та найцікавійша знахідка, то рурки в яких без сумніву була помада, що служила до крашення уст на червоно. Отже знали вже закрашувати уста, так, як сьогодня. В инших кімнатах найдено забавки: маленьких верблюдів і слонів із глини, малесенькі візочки. З цього можнаб догадуватися, що там були діточі кімнати картагінських родин.

ЧИТАЙТЕ УКРАЇНСЬКІ КНИЖКИ І ГАЗЕТИ БО ЧАСТЕ ЧИТАНЄ ВЕДЕ ДО ПРОСЬВІТИ, А ПРОСЬВІТА — СЕ СИЛА. — ПИШІТЬ ПО ЦІННИК КНИЖОК ДО ДРУКАРНІ „СВОБОДИ", 83 ҐРЕНД СТР., ДЖЕРЗИ СІТИ, Н. ДЖ.

СЕЛО В РОЗПУЦІ.

Перемиський Український Голос пише:

Вже давно не було в селі такої нужди, яка буде цего року. Жнива так не вдались, що морг видав ледви 4 копі збіжа, а з копи можна вмолотити на землі 50 кг. Таксамо і ярина не допише. Наслідком пізної весни — напр. бульбу саджено аж в червні, через слоту не можна було її обробити, отже не можна сподіватися, і врожаю. Нема теж надії, щоб на другий рік було ліпше, бо заповідається неврожай на кілька літ. Про це пише в „Час-і" дідич др. Гупка так: Для рільника нема виходу. Шалені сеґорічні податки, високі ціни на рільничі знаряди а низькі ціни на збіже і худобу зробили то, що рільник вже вперед жнивами випродав все, що лиш міг. Ніхто з селян не має нині грошей на закупно насіння, штучних навозів, худоби, яку мусів продати на податки, нема за що теж направити будинків, які валяться. Нема також де пожичити грошей, а як де і трафиться, то процент такий високий, що не оплатиться шкіра за виправу. Отже нужда приневолить селянина засіяти лихе зерно з сеґорічних жнив — майже послід. І засіє його без штучних навозів, бо не має за що купити, не справить добре землі, бо не має добрих приладів господарських. Наслідком того і врожай на другий рік буде дуже кепський. — Тої осени не буде міг селянин заплатити податку. А треба знати, що всі податки від одного морга виносять 80 золотих т. є. 5 кірців збіжа. І звідки взяти тих 80 зол., коли морг цего року не дав ніде 5 кірців?

— Так пише дідич про дідичів, котрі менше платять податків, бо лани завжди зачислені до низшої кляси, як хлопські поля. Щож має в такім разі робити селянин на 2—5 моргах, коли дідичі стогнуть, що їм тяжко?

ЛІТАКИ, КЕРМОВАНІ ЕЛЕКТРИЧНИМИ СТРУЯМИ.

Ще підчас війни, головнож після неї радіо-техніки займалися питанням, як кермувати і вести літаки, котрі не бачуть зпід себе землі, отже не можуть дістати ніяких знаків при помочи електричних струй. Дещо на цьому полі вже осягнуто. Більше займаються цим питанням у Франції й часто роблять проби великими воєнними літаками. Так прим. підчас лету з Вілякубле, через Діжон, Ліон, Тулюзу, Шартрез і назад оден літак системи Фармана послугувався при помочі радіогеометрії.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА".

В. Будзиновський.

НА ТРОПІ ПРОПАВШОГО

ІСТОРИЧНЕ ОПОВІДАННЄ.

Свобідно за Майом.

(3)

Скажу вам,— отець Климентій промовив, — чого я на старости літ пустився в таку далеку і не цілком безпечну дорогу. Маю одинокого сина. Я мав його. — Тепер один Бог знає, чи ще маю його. Коли у нас, там на Кубані стали радити, щоби до купи стягати розпорошених по всему світу Запорожців, я синови сказав, що моє родинне кубло десь аж в середині Малої Азії і я бувби щасливий, як би внуки того куріня з котрим мій батько втік на Дунай, перенеслися до нас на Кубань.

Ваш батько з нашого куріня і з нами покинув Запороже? — перебив один дід. — Як його кликали?

Іван Красій, —отець Климентій відповів.

Красій?! — крикнув дід. — Він був моїм сотником. Помер саме місяць перед зруйнованнєм Дунавецької Січи. Його син пропав. Ми гадали, що його вбили Турки, тоді, коли руйнували січовий город. Се ви, того запропащений син?

Я. Мене Турки не вбили, бо мене тоді там вже не було. Я согрішив і з Гладким втік був до Москаля. Я пережив усе те, що пережили Запорожці Гладкого і навпослід опинився між Кубанцями. Хоч покидаючи вас, я був ще молоденьким парубком, отже ніхто з вас мене не тямить і я нікого з вас, я затужив за вами. Я міг перенестися до вас, але мені бачилося, що для вас і будуччини запорожського війська було би ліпше стягнути й вас в Кубанщину. Мому синови Іванови ся думка так заїхала в голову, що він рішився віднайти вас і спровадити вас до нової землі Запорожців. Я його поблагословив на дорогу і він пішов. Як пішов, так й пропав. Минув рік, без ніякої вісти від него, чи про него. По році виживдання я рішився віднайти його... живого, або його могилу. Насамперед думав, я, треба провідати, чи він зайшов до вас. Допитав я вас і від вашого панотця вчув, що до вас взагалі не навідувався ніякий Кубанець. Значить, мій син застряг десь в дорозі до вас.

Хто вам сказав, — спитав отаман, — що ми в сих сторонах?

Що вас вивозять з під Солуня, ми таки зараз знали. Що вас поселили в ангорськім сляєті, розказали нам мандрівні купці-Вірмени, Куди пустився ваш син, виряджаючися до нас?

Крізь цілий Кавказ. Дорога, казав, довша і не така вигідна, як морем, але безпечнійша тим, бо вже майже весь Кавказ був у московських руках. Втурецьких частинах лекше було непомітно проховзнутися проміж ріжні народи і народці. Тепер і я, вертаючи, помандрую туди. Може таки віднитаю сина.

В вашім віці в таку дорогу? отаман спитав. — Без провідника, без молодших і опитних товаришів?

Дарма! Іду з вами! — розмову перебив Сивенький. — Я й так в дорозі до вас. Ще поговорю з моїм Інґлісом. Може й він поїде з нами. В такій подорожи він добрий товариш, бо не трус і стріляє, як жаден Запорожець. Добре було би, як би з нами пішли ще два козаки...

*

Вже на другий день, бо старому батькови пропавшого сина горіла земля під ногами, товариство вирушило з запорожської оселі: Климентій, Сивенький, Ліндсай, Василь Ковтюк, Юрко Немова і Нуман.

Біля коня Ліндсая біг великий, перісто-бурий хорт.

Бачу, до вас причепилася якась собака,— Сивенький промовив до Ліндсая. — Наженіть бо піде з нами і його пан буде плакати за нею. Гарна собака. Я такої ще не бачив.

Пес не причепився, і від свого бувшого пана не втік. Я купив його від якогось бідного козака. Такої собаки не має ніхто в цілій Англії. Не знаю, і його бувший пан не знає, яким способом собака знайшлася в сих сторонах. Мабуть загубили її якісь проїзші купці. То австралійський хорт. То мудра собака і небезпечна для ворога її пана. Біда тільки в тім, що я говорю лише по англійськи, вона розуміє лише по турецьки. Козак, що продав її, подав мені слова і цілі речення, які собака розуміє. Я записав собі і час до часу прочитую писульку, щоби навчитися балакати з собакою.

Ви не хотіли вчитися по турецьки, щоби розмовитися з людьми. Тепер таки вчитеся щоби балакати з собакою!

В найблизшім місті найду драгомана, щоби посередничив між мною і собакою.

Навчіть собаку по англійськи, вимовляючи приказ одночасно обома мовами.

Добра рада. Але можеби ви хотіли бути учителем? Ви знаєте обі мови. Собака й вам може стати в пригоді.

Сивенький позвав собаку до себе, очивидно, турецькою мовою. Собака станула, позираючи, то на Ліндсая, то на Сивенького. Не знала, чи послухати; чи вільно їй відступити від її пана. Ліндсай показав рукою на Сивенького.

Собака зрозуміла і стала біля коня Сивенького.

Товариство причвалало до ріки Кісіль-Ірмак і горі рікою пройшло цілий сляєт Сівас. Потому промежиною Сівасу і ерзерумського сляєту заїхали до горішнього Евфрату. Горі рікою їхали далі ід Сходови, наближаючися до кавказької межі. Такий шлях вибрали, бо Іван Красій міг лиш ним іти, прямуючи з Кавказу на Ангору. По дорозі Товариство попадало на оселі найріжнійших народців. Начисленнійше жили в цих сторонах Вірмени. То був дуже рухливий купецький нарід. Наші мандрівники надіялися між тими людьми, що нишпорили по всіх усюдах, знайти кінчик нитки, по котрій можнаби зайти на слід Івана. Вірмени жили головно в містах. Тим то й товариство задержувалося в кождім стрічнім місті, в кождій більшій оселі. Се, очивидно, спинювало похід. Чим далі ід сходови, тим небезпечнійша була подорож. В східній Ерзерумщині жили в суміш найріжнійші племена... дикі, воєвничі, розбишацькі. Товариство попадало на аули Курдів, Татарів, Туркменів, Черкесів, Ґеорґійців, Абхазів, Циганів і инших племен. Найнебезпечнійші були дикі Ляси, що жили майже виключно з розбою. Проміж аули, які були на шляху товариства, можна було непомітно проховзнутися. Товариство не оминало їх, бо в кождій закутині мож було попасти на слід Івана Красія.

Одну ніч товариство ночувало в селі християнських Халдеїв. Коли начальник села почув, що окрім одного Туркмена, всі мандрівники християни, хоч не такі, як він, приняв їх дуже гостинно. Обережною балачкою Сивенький силкувавсь і тут знайти бодай який натяк, котрий міг би навести на слід молодого Красія. Випитуваний начальник сказав, що окрім вірменських купців, котрих він дуже добре знає, від року через оселю не пройшов ніякий сторонський. Запитаний, чи не чув що про татарську орду Ор-бея, в Асахаді, начальник відповів, що слуги сеї орди добрі два дни їзди від него.

Лише дорога до них небезпечна, бо йде попри аул найбільших в сих сторонах розбійників. Сей розбійничий аул Курдів можна обійти, але треба покинути вигідний шлях долиною Евфрату і продиратися крізь густі підгірські ліси. Хто сего не знає, той в аулі Курдів закінчить свою мандрівку на сім світі. Як ви хочете поступити до Ерзеруму, то зам найліпше буде пробратися через Евфрат. По тім боці і шлях вигіднійший і нема розбишацьких аулів.

Я мушу бути у Ор-бея, — Сивенький відповів. Маю передати йому письмо від Місаха-мурзи.

Від Місаха? Сина вбитого і братанича теперішного бея далібабських Татар? Він жие? Де він тепер?

Я познакомився з ним у ангорського вального. Він мабуть тепер сидить в Ангорі.

у приятеля свого батька, то хоч Ерзерум має свого власного вального, стрий Місаха мабуть буде мусів вступитися. На його місце, на місце покійного бея верне син покійника. Ангорський валі в Стамбулі дуже добре записаний. Над головою ерзерумського вального покровителя ворогів Місаха збираються хмари, страшно лупить народ, але не в користь султана. Орбей й Місах однолітки. Вони великі приятелі. Отже я мушу бути у того Орбея. Тим то й не можу виминути аула розбійничих Курдів... Кажеш, що шлях іде попри їх аул?... Відстань між шляхом і аулом велика?

Які чотири версти.

Стрібую проховзнутися попри аул в ночи.

Проховзнешся, як на шляху не будуть розставлені їх звідуни.

Товариство попрощало гостинного Халдея і рушило в дальшу дорогу. Шлях ішов далі долиною між Евфратом і пасмом гір.

День минув без ніякої пригоди. Товариство розклалося на нічліг під чистим небом, в чагарнику край самої ріки. До оселі розбійничих Курдів було ще пів днини дороги. Товариство загадало пройти попри аул в ночи, отже рада порішила щоби з місця нічліґу вирушити аж в які три години з полудня. Ліндсай взяв рушницю і з хортом пішов трібувати щастя. За якої чверть години товариство почуло стріл і хвилину по тім надбіг Ліндсай але без вбитого звіра і без собаки.

(Дальше буде).

ДУРНА ОЛЕНА.

(Латвійська казка)*)

Жив раз мужик, мав дуже гарну, але дурну жінку. Раз, як не було його дома, прийшов якийсь подорожний і просив хліба. Жінка подала йому капусти. Жалувалася, що капуста не добра. Вона мала на думці головки капусти, а подорожний думав, що вона говорить про капусняк й сказав:

— Мусите до неї дати багато солонини!

Як він відійшов, побігла жінка до клети,**) взяла великий півть солонини, покраяла на дрібонькі кусники й пообкладала ними капусту в огороді. Сподівалася, що тепер головки капусти краще будуть розвиватися. Колиж пес сусіди занюхав солонину, зараз прибіг сюди й давай зїдати кусники із капусти. Розлютило це жінку, схопила собаку й затягнула її до клети. Хоч як пес шарпався, привязала його до чопа бочки, повної пива. І давай періщити немилосердно собаку. Пес, наче скажений, почав шарпатися, аж вирвав чіп із бочки. Тай не стало пса, шнурка і чопа.

Щож тепер робити? Дурна Олена побігла за собакою й на силу вирвала чопа. Колиж вернула до клети, вже витекло все пиво, аж ціла долівка була мокра. Тоді пригадала собі, що в скрині є ще ціла міра гарної пшеничної муки. Взяла муку й порозсипала по долівці, щоби так висушити. Колиж чоловік вернув до дому, пійшли до чорта: півть солонини, пиво і пшенична мука.

Зате глупота його жінки позволила йому иншим разом вилізти з халепи. Сталося так, що мужик найшов скарб на панському полі. Хоч гостро приказав жінці мовчати, вона таки виговорила все. І небаром дізнався про це й дідич. Казав прикликати мужика й зажадав, щоби віддав йому скарб. Мужик відповів, що ніщо не знає про ніякий скарб.

— Не бреши, — крикнув дідич — твоя жінка сама рознесла це поміж люде! Прийди завтра знову й приведи сюди свою жінку!

Пійшов мужик. Зажурився. Ломив собі голову, як би то найлекше викрутитися йому з біди. Дома сказав він до дурної Олени: В краю счинилася велика війна. Неприятель іще сьогодня прийде в наші околиці. Тому найкраще буде, як ми скриємося. Я втечу до ліса, а ти сховаєшся в великій ямі за хатою. Як лише неприятель відійде дальше, я прийду по тебе. Сказав, зробив. Дурна Олена полізла в яму. Чоловік покрив яму коровячою шкірою й посипав на верха бгаато ячміню. Тепер злетілися з усіх усюдів кури, гуси, качки, їсти ячмінь. Дряпали й тупотіли по шкірі й перекликалися голосним: Ґе-ґе!

— Ах, яка там на горі страшна війна, — подумала дурна Олена — добре, що я тут сховалася!

Пізно вечером прийшов чоловік і давай лити теплі помиї, якраз там, де було кілька дір. Вода текла глупій Олені на голову, а вона думала собі: „Слава Богу, що нарешті почав падати дощ! Вже досить було цієї посухи!"

На другий день у ранці чоловік прийшов знову, зняв шкіру з ями й витягнув відтіля свою жінку.

— Війна вже скінчилася, моя голубко. Пійдемо тепер до двора. Я маю там справунок.

Ще не уйшли багато, як із одної стодоли почулось жалісне бекання барана.

— Хто це так стогне й плаче? — спитавла жінка.

— Ах, ідім мерщій, — відповів чоловік — то чорти там так бють нашого дідича!

Йшли ще довго й прийшли до двора. Запровадили їх перед дідича. Каже дідич дурній Олені.

— Найшов твій чоловік скарб

— Так, прошу ласки пана, — відповіла вона.

— Коли він найшов його? — питався дальше дідич.

— Недовго передтим як вибухла велика Ґе-Ґе війна, — каже Олена на те.

— Не говори но ти якихсь дурниць, — викликнув осміхаючися пан — колиж то була така війна?

—Тоді, як падав теплий дощ, — сказала жінка.

— Теплий дощ? Алеж від шести неділь не впала з неба ні капелиночка дощу.

— Може ласкавий пан тому нічо не знають про цей теплий дощ, бо якраз тоді в стайни пана били чорти, — сказала дурна Олена.

Дідич дуже розсердився і нагнав мужика і його жінку до дому. Мужикови вдалося так задержати скарб.

*) Латвія тепер самостійна держава з столицею Ригою. Передше російські провінції: Курляндія, півд. Лівляндія. По статистиці з 1897. року числили ці провінції 1,380.200 душ. Латвійці (Латиші) переважно селяне, хлібороби. Щойно від кількох літ працюють і по містах у фабриках, або як купці, ремісники. Латвійці до 1845. р. належали до евангельського віроісповідання, а хоч царська Росія на силу перетягала на православе, мало з них покинуло батьківську віру. Ще й сьогодня відносяться Латиші з погордою до Москалів, а слово „Москаль" уживають на означення чужого, низшого культурою. Ще як Латвія була самостійна, жили Латиші щасливо. Так прим. літописець (з 16-го століття) Русов оповідає й докоряє їм, що на празниках і відпустах при пиві і люльці дармували й веселилися цілими днями, ба й тижнями. Аж орди московського царя Івана Грозного знищили добробут краю. Ці страшні часи описує надворний проповідник із 17-го століття Мавцелій:

„Тоді то жорстокі Москалі не лише сплюндрували зовсім Лівляндію, але й мучили людей, селян і Німців, земельних власників і шляхту, здирали шкіру, смалили на вогни. Москалі завішували їх наче безроґ на рожні і пекли, батогами вибивали очі. Безчистили жінок і дівчат, одних убивали инших брали в вічний полон у Московщину, инших на міст, били палицями і дрючками по чолі, потім топили в ріці, так що служили птицям і рибам за жир. Ах, скільки остало їх на гною, скільки собак пожерло їх по дорогах, скільки зогнило по тюрмах. Хто всилі розповісти всі ці муки, що їх у ці московські часи бачили і вбогі, Німці й селяне, визначні і прості. Тому то теж вони в молитвах співали до Бога: „Не дай нам, Господи, бачити тих мук, що ми їх бачили на чоловіках, жінках і діточках".

Та неодно ще лихоліття переживали Латиші. Підчас страшної Північної війни (1700—1721) ґенерал Шереметев сповіщав царя Петра Великого, що „все сплюндровано, а між Риґою і Пернавом не пів ніодин когут". Коли цар Петро зайняв ці провінції, була то одна пустиня. Дуже помало підносився край з руїни. Але Росія не переставала й дальше винародовлювати Латвію, видавала укази, нищила латиське купецтво, школу, церкву, діти мішаних подруж могли бути лише православними і т. д. Всі ці знущання Латвійці перетерпіли, але й боролися проти них і за це мають тепер свою державу.

**) Клета — комора на збіжа, мясо і т. п., окремий будинок.

дальше над цим відкриттям.

ПЕРЛИ В КОКОСОВИХ ГОРІХАХ.

Коли лупину кокосового горіха очистити з волокна, найдемо на дні твердої лупини три круглі ямки, дві з них замкнені, третя отворена. Ця третя дірка служить для зародка, щоби горіх міг скільчитися. Коли зародок кільчиться, цебто коли перебиваеться крізь отвір, творить у середині наріст, який з часом наростає досить. Рідкі є горіхи, яких третій отвір також замкнений. То є т. зв. сліпі горіхи, а на маляйських островах уважають їх великою рідкістю. У них зародок не може пробитися на верха, і може в звязи з цим ссучий орган твердне і творить т. зв. Кокосову перлу. Але кокосова перла ще більша рідкість, як сліпі кокосові горіхи. Голяндський природник Гуґгер із тяжкою мукою найшов на Маляйських стровах вісім сліпих кокосових горіхів, а лише в одному з цих кокосову перлу! Ботанік Румфіюс каже, що є два роди кокосових перел: одна, подовгаста наче яйце ящірки, а величини голубиного серця, на плоскім боці жовтава і рапава, а з верха ясна, біла. Другий рід кокосової перли округлий, величини гороху, зовсім білий. Румфіюс каже, що кокосові перли такі рідкі, що їх можемо найти ледви одну на тисячу горіхів. Тубольці називають такі перли местікас, а цінять їх як найдорозші шляхотні камені. Приписують їм лічничу силу, щастя, побіду в боротьбі і т. д. Носять їх на тілі. Румфіюс не цікавиться цими забобонами, його цікавить більше велика скількість вапна, з якого складається така перла, бо в кокосовім горісі вапна взагалі нема.

СТАН ШКІЛЬНИЦТВА НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ.

(На підставі урядової радянської статистики).

По даним обслідування народнього шкільництва (установ соціяльного виховання) на 1. січня 1922 р. на Україні було 12.701 трудових шкіл, що дали про себе відомости, 968 діточих домів постійних, 106 діточих домів денних, 209 діточих садків, 54 установ для кволих дітей і 58 установ охорони дітей.

З 12.109 трудових шкіл, які подали відомости про мову навчання, було: українських 6105 (50.4 проц.), російських 3404 (28.1 проц.), українсько-російських 1966 (16.2 проц), жидівських 119 (1.0 проц.), польських 102 (0.8 проц.), инших мішаних 133 (1.1 проц.) і на инших мовах 280 (2.4 процент).

тих школах виносило 906896, з того було: Українців 716.35 (74.6 проц.), Росіян 117.443 (12.2 проц.), Жидів 75.874 (7.9 проц.), Поляків 11.850 (1.2 проц.), Німців 22.050 (2.3 процент), решта припадає на инші дрібні національности.

Учительство персоналу було в школах 42.376 осіб, з того: Українців 29.728 або 70 проц., себто менше від числа дітей-Українців на 5 проц., Росіян 19 проц., Жидів 1 проц., Поляків 1.4 проц., решта припадає на инші національности.

Відношення між числом українських шкіл і числом українського населення, по даним на 1. жовтня 1923 року, себто в рік і девять місяців пізнійше часу, до якого відносяться дані про число шкіл, представляється в процентах так: число українського населення виносить 72 проц. загалу населення число українських шкіл 61.3 проц., число українсько-російських шкіл 11.4 проц. Отже число українських шкіл збільшилось за цей час на 11, а число українсько-російських шкіл зменшилось на 5 проц. Середній відсоток українських шкіл по всій Україні низчий відсотку українського населення на 11.2 процент.

Щодо окремих ґуберній, то найбільший процент українських шкіл є в ґуб. полтавській (97.7 проц.), київській (92.4 проц.) подільській (89.6 проц.), волинській (87.7 прц.). Майже нема українських шкіл на Донщині (0.4 проц.), дуже мало в харківській ґуб. (29.1 проц.) і одеській (34.0 проц.), трохи більше половини виказують ґубернії катеринославська (54.9 проц.) і чернигівська (53.0 проц.). Але і в цих ґуберніях українізація школи йде вперед. По пізнійшим даним число українських шкіл збільшилось: в харківській ґуб. до 56.8 проц., катеринославській до 60.0 проц., одеській до 40.0 проц. Дуже слабо посувається українізація школи на Донщині, де бракує учителів, що знають українську мову.

іточих будинків було 948, в тім українських 229, українсь? ко-російських 119, а всього 36 проц. Дітей в цих будинках було 46.559, з того 19.845 Українців, або 45 проц. керовників діточих будинків було 3981 з того 1492 Українців, або 37 процент.

Поминаючи инші установи соціяльного виховання, подаще деякі відомости про професійні і спеціяльно наукові школи.

В 1923-4 шкільнім році було на Україні ріжного рода інститутів 36, в тім 10 українських і 12 мішаних, в цих інститутах ученики Українці становили 30.5 проц. Вищих технічних шкіл було в тім році 132, в тім українських 53 і мішаних 35; учеників Українців в технічних школах було 56.9 проц. Ріжного рода професіональних шкіл на Україні було 429, в тім 193 українських і 77 мішаних. До освітних установ залічуються також ріжні наукові установи, як Академія Наук, бібліотеки, музеї і т. п. яких нараховується на Україні 12.

Видатки на народну освіту в 1923-4 році визначались з державного буджету на 13,658. 400 карбованців золотом, з буджету місцевих органів 26,566. 956 карб., разом 40,267.759 карб., але ці видатки далеко ще дорівнюють передвоєнним видаткам на народню освіту.

ХІНСЬКОГО МУРУ НЕ БУДЕ.

Славний хінський мур розсипається. Камінь і цеглу знього мають уживати для будівничих цілей. Все таки пройде ще дуже богато часу, щоби зовсім не стало того муру найбільшої будівлі того світа. І певне вже ніхто такої будівлі не буде ставити. Той мур не є рівний, але веться сотками закрутів а довгий є понад 3000 км. Грубий є приблизно 7 метрів при землі, а около 4. метри на верха. Високий на 4 — 7.5 метр. Первісно побудовано було на мурі 2000 великих вежей для сторожі. В цьому мурі є стільки будівельного матеріяду, що можна би ним опоясати землю на рівнику, муром високим 2 метри, а широким понад 30 м. В хінському мурі є більше каменя, як у всіх будівлях британської держави. Згідно з хронікою казав сей мур побудувати хінський цісар Гунанґ Ті яких 200 літ перед Христом, щоби охороноти державу від нападу диких племен із півночі. При будові муру було зайнятих 300. 000 жовнірів і всі злочинці з цілого краю. Скільки витрачено на будову того ніхто не знає. Новітні інжініри кажуть, що сьогодня така будова через гори і долини коштувалаби більше, як 50 біліонів фунтів стерлінгів.

ПЕРЕГОНИ З РАХУНКОВОЮ МАШИНОЮ.

Славний мистець у численню Іноді, який прославився вже в цілому світі, зробив у Парижі нову пробу. Він станув до перегонів у численню з рахунковими машинами — і побідив. Противниками Інодія було 12 рахункових машин найновійшої системи, але Іноді побідив усіх механічних конкурентів. Прецизність по обох боках була однакова, але щодо скорости людський ум побідив машини. Лише один одинокий раз пощастило одній машині обчислити вислід скорше, заки ще Іноді упорався з численням.

КОРОЛІВСЬКА РОМАНТИКА.

Баварський король Людвик II., який приклонник мистецтва дуже був романтичний. Романтичність ця нераз переходила границі. І так у своїй спальні в місті Гогенванґав казав зробити штучний місяць, який був так уставлений, що його проміннї цілу ніч освітлювали королівську постіль. Стеля то була штучні сині небеса а на них світили зорі. Довкола постелі стояли помаранчеві дерева, а в куті шумів водопад.

ШТУЧНЕ ЗОЛОТО.

Директорови фото-хемічної лабораторії технічної високої школи в Берліні-Шарльотенбурзі, професорови Міте й його асистентови Штаммрайхови, вдалося утворити **золото з живого срібла.** Практично годі використати цей винахід, бо на один кільограм золота по обчисленням згаданих учених, треба би зужити щонайменьше на двацять міліонів марок електричної струї й живого срібла.

Одначе цей винахід дуже важний для наукових дослідів. Др. Міте переконався, що атоми живого срібла розпадаються. Повторяв цю пробу кілька разів і все в висліді одержував золото в усе тій самій хоч дуже малій скількости. Один грам здобутого тим новим способом золота коштує богато тисячів разів більше, як золото, яке добуваємо природним способом. Др. Міте працює

ПОЗІР! ПОЗІР!

Сим подається до відома всім нашим читачам, що присилаючи до поміщення ріжні оголошення до часописи „Свобода", треба рівночасно враз з оголошеннями присилати і належитість за них. Щоби читачі могли орієнтуватися яка належитість має бути прислана враз з даним оголошенням, будуть ласкаві за кожде написане в оголошенню одно слово числити 2 цт. коли таке оголошення має 30 або більше слів. За оголошення котрі не мають 30 слів платиться 50 цнт. за раз. Виняток творять лишень відділи У. Н. Союза, котрих оголошення мають бути підписані місцевим урядом відділу. Всі оголошення мають бути присилані до адміністрації „Свободи" 5—6 день перед днем оголошення їх в часописи, так що колиби вимагала сего потреба, був час порозумітися зі сторонами. Сторони котрі не схотять пристосоватися і придержуватися повисших правил, не можуть відтак нарікати на часопись, що непоміщено їм оголошення чи оголошень.

Адм. „Свободи".